ONLINE JOURNAL
E-ISSN:3060-5490

INSTITUTE OF UZBEK NATIONAL
MUSICAL ART NAMED AFTER YUNUS RAJABI

Milliy Madaniyat Jurnali - Журнал Национальной Культуры

Journal of national CULTURE

Received: 10.06.2026 · Accepted: 27.08.2026 · Published: 30.09.2026
DOI: https://doi.org/10.64681/jcfktf31

ilmiy uslubiy jurnali – научно-методический журнал – research and methodological journal

Institute of Uzbek National Musical Art named after Yunus Rajabi
JOURNAL OF NATIONAL CULTURE, 2(3), 2026
www.jnculture.uz

Ommaviy bayramlar rejissyori shaxsi hamda uning kasbiy faoliyati zamonaviy madaniy hayot kontekstida

(The Personality and Professional Activity of the Public Event Director in Modern Cultural Life)

Farrux Egamberdiyev

Department of Theatre Arts
Uzbekistan State Institute of Arts and Culture
117036, Mirzo Ulugbek, Yalangoch Street, 127A
Uzbekistan/Tashkent
E-mail: egamberdiyev@gmail.com

Annotatsiya

Ushbu maqolada teatrlashtirilgan tomoshalar va ommaviy bayramlar rejissurasi masalasi milliy teatr san'atimiz tajribasi hamda O'zbek rejissyorlik maktabining boy an'analari bilan uzviy bog'liqlikda tahlil etiladi. Ushbu maktab ko'p asrlik milliy qadriyatlar, boy tarixiy meros va zamonaviy badiiy-estetik izlanishlarning o'zaro sintezi asosida shakllangan fundamental tajriba hisoblanadi.

Aynan shu kontekstda rejissyor shaxsi shunchaki sahnalashtiruvchi ijodkor emas, balki jamiyat uchun muhim ma'naviy yetakchi, yoshlar murabbiysi va jamoatchilik fikrini shakllantiruvchi yetakchi kuch sifatida namoyon bo'ladi. Rejissyorning kasbiy faoliyati, uning dunyoqarashi va badiiy qarashlari ommaviy madaniy tadbirlarning umumiy g'oyaviy yo'nalishini belgilab beradi.

Xususan, mustaqillik tantanalari, ommaviy bayramlar, tarixiy sanalar va madaniy festivallar rejissurasida milliy g'oya, fuqarolik pozitsiyasi hamda yuksak estetik didning o'zaro uyg'unligi alohida o'rin tutadi. Bu omillar ommaviy tomoshalarning xalqchilligini ta'minlab, ularning zamonaviy madaniy hayotdagi va jamiyat ma'naviyatini yuksaltirishdagi ahamiyatini belgilaydi.

Kalit so'zlar: ramziylik, obraz, pafos, pedagog, plastika, intonatsiya, mantiq, badiiy rahbar, konsepsiya, potensial.

Abstract

This article analyzes the issues of theatrical performances and public holiday directing in organic connection with the experience of our national theater art and the rich traditions of the Uzbek directing school. This school is a fundamental experience formed on the basis of the mutual synthesis of centuries-old national values, rich historical heritage, and modern artistic-aesthetic research. In this very context, the personality of the director appears not merely as a staging creator, but as an important spiritual leader for society, a mentor of youth, and a leading force

shaping public opinion. The professional activity of the director, their worldview, and artistic perspectives determine the general ideological direction of mass cultural events.

In particular, the mutual harmony of the national idea, civic position, and high aesthetic taste occupies a special place in the directing of independence celebrations, public holidays, historical dates, and cultural festivals. These factors ensure the popularity and accessibility of mass spectacles, determining their significance in modern cultural life and in elevating the spirituality of society.

Keywords: symbolism, image, pathos, pedagogue, plastic arts, intonation, logic, artistic director, concept, potential.

Аннотация

В данной статье вопрос режиссуры театрализованных представлений и массовых праздников анализируется в органичной связи с опытом нашего национального театрального искусства и богатыми традициями узбекской режиссерской школы. Эта школа представляет собой фундаментальный опыт, сформированный на основе взаимосинтеза многовековых национальных ценностей, богатого исторического наследия и современных художественно-эстетических поисков. Именно в этом контексте личность режиссера выступает не просто как постановщик-творец, а как важный духовный лидер общества, наставник молодежи и ведущая сила, формирующая общественное мнение. Профессиональная деятельность режиссера, его мировоззрение и художественные взгляды определяют общее идейное направление массовых культурных мероприятий. В частности, особое место в режиссуре праздников независимости, массовых торжеств, исторических дат и культурных фестивалей занимает гармоничное сочетание национальной идеи, гражданской позиции и высокого эстетического вкуса. Данные факторы обеспечивают народность массовых зрелищ, определяя их значимость в современной культурной жизни и в повышении духовности общества.

Ключевые слова: символика, образ, пафос, педагог, пластика, интонация, логика, художественный руководитель, концепция, потенциал.

Teatrlashtirilgan tomoshalar va bayramlar rejissyori zamonaviy madaniy hayot tizimida o‘ziga xos o‘ringa ega bo‘lgan mutaxassisdir. Uning faoliyati faqat sahnaviy asar yaratish bilan cheklanib qolmay, balki keng ijtimoiy-madaniy makonda g‘oyaviy, estetik va tarbiyaviy ta’sir ko‘rsatishga qaratilgan. Shu bois

mazkur yo‘nalishda rejissyor shaxsini kasbiy va shaxsiy jihatlar uyg‘unligida o‘rganish dolzarb ilmiy ahamiyatga ega.

O‘zbek rejissyorlik maktabida shakllangan badiiy tamoyillar – obrazli tafakkur, milliy an’analarga tayanish, sahnaviy ifodada ramziylik va musiqiy-plastik yechimlardan foydalanish – teatrlashtirilgan ommaviy tadbirlar rejissurasining kasbiy-shaxsiy modelini belgilab beradi. Shu jihatdan rejissyor nafaqat sahna asari muallifi, balki milliy madaniy merosni zamonaviy talqinda jamoatchilikka yetkazuvchi ijodiy shaxs sifatida qaraladi.

Teatrlashtirilgan tomoshalar rejissyori, avvalo, ijodkor-muallif sifatida namoyon bo‘ladi. Ko‘p hollarda bunday tadbirlar tayyor dramaturgik matnga emas, balki rejissyorning shaxsiy g‘oyasi va konsepsiyasiga tayanadi. U zamonaviy ijtimoiy muammolar, tarixiy xotira, milliy qadriyatlar va madaniy meros asosida sahnaviy voqelikni yaratadi. Shu jihatdan rejissyor nafaqat talqinchi, balki bevosita g‘oya muallifi hisoblanadi [1, 13-b.].

Teatrlashtirilgan tomoshalar va ommaviy bayramlar rejissyori shaxsi hamda uning kasbiy faoliyati zamonaviy san’atshunoslik va madaniyatshunoslik tadqiqotlari doirasida alohida ilmiy ahamiyat kasb etadi. Bu avvalo, rejissyorlik kasbining murakkabligi, uning ko‘p qirrali ijodiy va tashkiliy xususiyatlari, shuningdek, oliy ta’lim jarayonidagi tayyorgarlik tizimi hamda bitiruvdan keyingi kasbiy faoliyatning yuqori darajada mas’uliyatli va kompleks tabiati bilan izohlanadi.

Rejissura badiiy madaniyat sohasida insonning ijodiy tafakkuri va amaliy faoliyati uyg‘unlashgan murakkab jarayon sifatida teatr nazariyotchilari va amaliyotchilari tomonidan keng o‘rganilgan. Shu bilan birga, tarixiy nuqtai nazardan qaralganda, rejissyorning teatrdagi o‘rni hamisha ham birdek tan olinmagan. Xususan, XIX asr oxiri – XX asr boshlarida teatr jamoatchiligida rejissyorning

mustaqil ijodiy subyekt sifatida zarurligi xususida keskin bahs-munozaralar yuzaga kelgan [2, 8-b.].

Bu masalaga munosabat sifatida A. Blok 1908-yilda yozgan “Teatr haqida” nomli ocherkida “Balaganchik” dramasining V. Meyerxold tomonidan sahnalashtirilishi munosabati bilan rejissyor institutining mustahkamlanish jarayonini tahlil qiladi. U rejissyorning ahamiyati ortishi muayyan ijtimoiy-badiiy omillar bilan bog‘liq ekanini ta’kidlaydi. Birinchidan, dramaturglar teatrdan ma’lum ma’noda uzoqlashib, o‘z asarlarining sahnaviy ifodasiga bo‘lgan mas’uliyatni susaytirdilar. Ikkinchidan, aktyorlik ijrosida tabiiylik va ruhiy hayotiylik pasayib, sahnada sun’iy pafos kuchaya boshladi. Ana shunday sharoitda spektaklning badiiy yaxlitligini ta’minlay oladigan markazlashtiruvchi kuch sifatida rejissyorning roli kuchaydi [3, 77-b.].

XX asr boshlarida Rossiyada rejissyorlik teatrining shakllanishi va taraqqiy etishi ushbu kasbiy institusional o‘zgarishlarning mantiqiy davomi bo‘ldi. Bu jarayon, eng avvalo, Moskva Badiiy teatri (MXT)ning tashkil topishi va uning asoschilari K. S. Stanislavskiy hamda V. I. Nemirovich-Danchenko faoliyati bilan bevosita bog‘liqdir [4, 87-b.].

Teatrshunoslik sohasidagi tadqiqotchilarning fikricha, MXT Rossiya tarixidagi birinchi to‘laqonli rejissyorlik teatri sifatida e’tirof etiladi [5, 55-b.].

Uning asosiy belgilari quyidagilardan iborat edi: spektaklning g‘oyaviy-badiiy yaxlitligi; barcha ijodiy jarayonning yagona rejissyorlik konsepsiyasiga bo‘ysundirilishi; aniq repertuar siyosatining shakllanishi; truppaning yagona ijro maktabi asosida tarbiyalanishi; aktyorlik ansamblining tamoyil sifatida qaror topishi. Mazkur xususiyatlar teatrni tashkil etish va boshqarishning mutlaqo yangi modelini namoyon etgan [6, 9-b.].

Shu tariqa, rejissyor shaxsining mustaqil ijodiy subyekt sifatida shakllanishi teatr san’atining taraqqiyotida sifat jihatdan yangi bosqichni boshlab berdi. Bu

jarayon keyinchalik nafaqat dramatik teatr, balki ommaviy madaniy tadbirlar va teatrlashtirilgan bayramlar rejissurasi rivojiga ham kuchli ta’sir ko‘rsatdi.

Shu tariqa, “aktyorlik teatri” davrini “rejissyorlik teatri” davri almashtirdi. Bu o‘zgarish sahna san’ati nazariyasi va amaliyotida tub burilish yasab, rejissyor shaxsini shakllantirish muammosini dolzarb ilmiy masala sifatida kun tartibiga qo‘ydi. Endi rejissyor nafaqat ijodiy ishtirokchi, balki butun sahnaviy jarayonni konseptual jihatdan boshqaruvchi markaziy shaxs sifatida qarala boshlandi. Shu munosabat bilan quyidagi savollar ilmiy ahamiyat kasb etdi: rejissyor qanday shaxsiy sifatlarga ega bo‘lishi kerak? Uning kasbiy funksiyalari nimalardan iborat? Ushbu kasbga tabiiy iqtidor bilangina erishiladimi yoki uni maqsadli ta’lim orqali shakllantirish mumkinmi?

V. I. Nemirovich-Danchenko tomonidan berilgan klassik ta’rifga ko‘ra, rejissyor kasbi uch asosiy qirra tamoyili asosida talqin etiladi. Ushbu yondashuv rejissyor shaxsini quyidagi uch vazifaviy jihatda ko‘radi:

1. Rejissyor–pedagog;
2. Rejissyor–ko‘zgu;
3. Rejissyor–tashkilotchi [7, 23-b.].

Rejissyor–pedagog dramaturgik asar mazmunini chuqur tahlil qiladi, muallif g‘oyasini ochib beradi va uni sahnaviy harakat, plastika, intonatsiya va obraz tizimi orqali ifodalaydi. U aktyorlarga ijro uslubini ko‘rsatadi, sahnaviy maqsad va ichki mantiqni belgilaydi. Bu jihatdan rejissyor nafaqat badiiy rahbar, balki pedagog va ijro uslubini shakllantiruvchi murabbiy vazifasini ham bajaradi [8, 56-b.].

Rejissyor–ko‘zgu esa aktyorning ijodiy individualligini ehtiyotkorlik bilan aks ettiradi. U aktyor shaxsini bosib qo‘ymasdan, uning tabiiy imkoniyatlarini ochishga yordam beradi. Maslahat va yo‘naltirish orqali aktyorning ichki potensialini namoyon qilishga sharoit yaratadi. Bunday rejissyor yuqori darajadagi psixologik sezgirlik, insoniy mulohazalilik va pedagogik mahoratga ega bo‘lishi lozim [9, 67-b.].

Chunki har bir aktyorning ijodiy tabiati o‘ziga xos bo‘lib, uning imkoniyatlarini ochish individual yondashuvni talab qiladi.

Rejissyor–tashkilotchi esa spektakl yoki teatrlashtirilgan tadbirning barcha komponentlarini yagona konsepsiya asosida birlashtiradi. Sahna bezagi, yoritish, musiqa, kostyum, ommaviy sahnalar harakati – barchasi rejissyorning umumiy badiiy g‘oyasiga bo‘ysundiriladi. U ijodiy jamoa faoliyatini muvofiqlashtiradi, vaqt va resurslarni boshqaradi, natijada sahnaviy asarning yaxlitligi ta’minlanadi.

Mazkur uchlik modeli zamonaviy teatrlashtirilgan ommaviy tadbirlar rejissurasi uchun ham dolzarb ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, bayramlar, madaniy festivallar, davlat marosimlari va ommaviy sahnaviy loyihalarni yaratish jarayonida rejissyor nafaqat badiiy rahbar, balki strategik rejalashtiruvchi, psixolog va ijtimoiy muhitni his qila oladigan mutaxassis sifatida namoyon bo‘ladi.

Ommaviy tadbirlarda ishtirokchilar sonining ko‘pligi, sahnaviy maydonning kengligi va texnik vositalarning xilma-xilligi rejissyordan yuqori darajadagi tashkiliy qobiliyat va tizimli fikrlashni talab etadi. Bunday sharoitda rejissyor–tashkilotchi funksiyasi ayniqsa muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bilan birga, ishtirokchilar va ijrochilar bilan ishlash jarayonida rejissyor–ko‘zgu sifati ham o‘z dolzarbligini saqlab qoladi.

Demak, rejissyor shaxsi ko‘p qirrali kasbiy fenomen bo‘lib, unda ijodiy tafakkur, pedagogik mahorat, psixologik sezgirlik va tashkiliy qobiliyat uyg‘unlashgan bo‘lishi lozim. Zamonaviy teatrlashtirilgan tomoshalar rejissurasi aynan shu kompleks sifatlar negizida shakllanadi va rivojlanadi.

Rejissyor–tashkilotchi – rejissyor faoliyatining eng muhim funksiyasidir. U teatr tomoshasini yaratishga qaratilgan butun ijodiy jarayonni tashkil etuvchi markaziy shaxs hisoblanadi. Aynan u barcha bosqichlarni yagona yo‘nalishga soladi, ularni rejissyorlik g‘oyasiga bo‘ysundirib, har bir ijrochining irodasini belgilangan maqsadga safarbar etadi. Bu maqsad – badiiy materialni obrazli va

emotsional jihatdan ochib berish, uni rejissyor-postanovshikning konsepsiyasiga muvofiq ravishda sahnaviy ifodaga aylantirishdan iborat.

M. To‘laxo‘jayeva “Kulgi ortidagi dard” maqolasida rejissyorni quyidagicha ta’riflaydi: “Rejissyor – pyesaning asosiy g‘oyasini imkon qadar chuqurroq, aniqroq ifodalashga, uning bugungi ijtimoiy hayot, davr uchun nechog‘lik zarur ekanini ko‘rsatishga harakat qiladi. Rejissyor pyesani birinchi bo‘lib talqin qiladi va o‘z qarashini ijrochilar jamoasiga yetkazadi, ularni boshqargan holda tomoshaning o‘ziga xos uslubini yaratadi”.

Yuqorida aytilganlardan kelib chiqadiki, rejissyor asar mazmunini o‘zining shaxsiy dunyoqarashi prizmasi orqali ochib berishi, biroq bu jarayonda ijrochilarning individual imkoniyatlarini ham hisobga olishi shart.

Olimjon Salimov “Kasbim rejissyor” kitobida chet ellik rejissyorning xonasidagi diagrammada o‘rgimchak uyasiga o‘xshash suratni ko‘rib, undan bu nima ekanini so‘raganida, u shunday deya javob berganini eslaydi.

“Bu men bilan mening aktyorlarim o‘rtasidagi munosabatlar. Mana bu o‘rtadan har tomonga tortilgan chiziqlar – aktyorlar. Ular doim markazdan qochuvchi, individual kuchlardir. Ularning har biri bir dunyo. Mana bu qalqonsimon chiziqlar – bu men bilan siz, ya’ni rejissyor. Biz ularni doim markazga tortuvchi va birlashtiruvchi kuchmiz”, – deb javob bergan edi. Ommaviy tomoshalar va bayramlar rejissyorlik konsepsiyasi, odatda, zamonaviy hayot muammolari, tarixiy-madaniy voqealar, milliy qadriyatlar, rejissyor shaxsining fuqarolik pozitsiyasi, uning vatan taqdiri bilan o‘zini identifikatsiya qilishi kabi omillar ta’sirida shakllanadi. Shu ma’noda rejissyor nafaqat ijodkor, balki muayyan ijtimoiy va ma’naviy pozitsiyani ifoda etuvchi shaxs sifatida namoyon bo‘ladi.

Ommaviy tomoshalar va bayramlar rejissyori avvalo g‘oyani ishlab chiqadi. Ana shu g‘oya asosida tomoshaning dramaturgiyasi, uning kompozitsion tuzilishi va ichki mantig‘i yaratiladi. K. S. Stanislavskiy ta’biri bilan aytganda, rejissyor

tomoshaning “yetakchi xatti-harakat” – ya’ni butun spektakl davomida harakatlanuvchi asosiy g‘oyaviy-harakat chizig‘ini belgilaydi [10, 5-b.].

Shu tarzda, teatrlashtirilgan ommaviy tadbir rejissurasida rejissyor g‘oya muallifi, dramaturgiya yaratuvchisi va ijodiy jarayon tashkilotchisi sifatida uchala vazifani ham o‘zida mujassam etadi. Bu esa mazkur sohada rejissyor shaxsining alohida ijodiy mustaqillik va yuqori darajadagi mas’uliyat talab etuvchi kasbiy maqomga ega ekanini ko‘rsatadi.

Shu tariqa, postanovkachi-rejissyor o‘zining shaxsiy ijodiy g‘oyasi asosida, dramaturgik materialni o‘ziga xos tarzda talqin etgan holda, qo‘yilma ishtirokchilarini estetik jihatdan birlashtiradi. U spektaklning g‘oyaviy mazmunini ochib beradi, uning janri va tashqi shaklini, ritmini va mizanssenalar tizimini belgilaydi. Shuningdek, u tomoshaning barcha komponentlarini – aktyorlar ijrosini, kostyumlarni, dekoratsiyani, musiqani, yoritishni – o‘zaro muvofiqlashtirib, badiiy yaxlitlikka ega bo‘lgan garmonik sahnaviy asarni yaratadi.

Rejissyor zimmasiga yuklatilgan ijodiy funksiyalar qanchalik ko‘p qirrali bo‘lsa, undan talab etiladigan ijodiy qobiliyatlar ham shunchalik boy va serqirra bo‘lishi lozim. Rejissyorlik kasbidan ko‘ra keng qamrovli iste’dodni talab qiladigan boshqa bir kasbni tasavvur qilish qiyin. Rejissura teatr san’atidagi eng murakkab kasb sifatida e’tirof etilgan. B. G. Golubovskiy rejissurani “kasblar kasbi” deb ta’riflagan bo‘lsa, M. Zaxarov uni “superkasb” deb atagan.

Bunday murakkab va mas’uliyatli faoliyatga o‘zini bag‘ishlash uchun inson tegishli tabiiy qobiliyatlar, keng dunyoqarash va yuksak ma’naviy-ijodiy salohiyatga ega bo‘lishi shart.

Shu nuqtai nazardan qaraganda, rejissyorlik qobiliyatlarini shakllantirish masalasi haqiqiy ijodkor – rejissyor-san’atkor shaxsini tarbiyalash va kamol toptirish jarayonidagi eng murakkab vazifalardan biri hisoblanadi.

Shunday ekan, san'atkor-tafakkur sohibini shakllantirish, rahbarni tarbiyalash, ijodiy tashkilotchini voyaga yetkazish masalalari juda murakkab bo'lib, ilk qarashda ularni hal etish qiyin tuyuladi. Shuning uchun ham bu masalalarni dasturiy ravishda bayon etish va rejissyorlik kasbini o'rgatish jarayoniga tizimli yondashib, rejissyorga nafaqat ijodkor, balki boshqaruvchi hamda pedagog sifatida qarab, ta'lim jarayonlarida shu unsurlarga chuqur e'tibor qaratish zarur bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. To'laxo'jaeva M. Rejissyor Olimjon Salimov: Kulgi ortidagi og'riq: ilmiy maqola / M. To'laxo'jaeva. – 2020.
2. Salimov O. Mening kasbim – rejissyor / O. Salimov. – Toshkent: Fan, 1997.
3. Egamberdiev F. T. Estrada va ommaviy tomoshalar rejissurasi / F. T. Egamberdiev. – Toshkent, 2019.
4. Ромм М. Н. Беседы о кино / М. Н. Ромм. – Москва: Искусство, 1980.
5. Станиславский К. С. Собрание сочинений: в 9 т. / К. С. Станиславский. – Москва: Искусство, 1989.
6. Голубовский Б. Г. Наблюдение. Этюд. Образ: шаг в профессию / Б. Г. Голубовский. – Москва: ГИТИС, 2002.
7. Демин В. П. Формирование личности режиссера / В. П. Демин. – Саратов: Изд-во Саратовского ун-та, 1983.
8. Шароев И. Г. Режиссура эстрады и массовых представлений / И. Г. Шароев. – Москва: Просвещение, 1986.
9. Захава Б. Е. Мастерство актера и режиссера / Б. Е. Захава. – Москва: РАТИ–ГИТИС, 2008.
10. Станиславский К. С. Статьи. Речи. Беседы. Письма / К. С. Станиславский. – Москва: Искусство, 1953.

References

1. To'laxo'jaeva, M. "Rejissyor Olimjon Salimov: Kulgi ortidagi og'riq" [Director Olimjon Salimov: Pain Behind Laughter]. Scientific article, 2020. (in Uzbek)
2. Salimov, O. *Mening kasbim – rejissyor* [My Profession Is Director]. Tashkent: Fan, 1997. (in Uzbek)
3. Egamberdiev, F. T. *Estrada va ommaviy tomoshalar rejissurasi* [Directing Variety and Public Performances]. Tashkent, 2019. (in Uzbek)
4. Romm, M. N. *Besedy o kino* [Conversations about Cinema]. Moscow: Iskusstvo, 1980. (in Russian)
5. Stanislavsky, K. S. *Sobranie sochineniy: v 9 t.* [Collected Works: In 9 Volumes]. Moscow: Iskusstvo, 1989. (in Russian)
6. Golubovsky, B. G. *Nablyudenie. Etyud. Obraz: shag v professiyu* [Observation. Etude. Image: A Step into the Profession]. Moscow: GITIS, 2002. (in Russian)
7. Demin, V. P. *Formirovanie lichnosti rezhissera* [Formation of the Director's Personality]. Saratov: Saratov University Press, 1983. (in Russian)

8. Sharoev, I. G. *Rezhissura estrady i massovykh predstavleniy* [Directing Variety and Mass Performances]. Moscow: Prosveshchenie, 1986. (in Russian)
9. Zakhava, B. E. *Masterstvo aktera i rezhissera* [The Craft of the Actor and Director]. Moscow: RATI–GITIS, 2008. (in Russian)
10. Stanislavsky, K. S. *Stat’i. Rechi. Besedy. Pis’ma* [Articles. Speeches. Conversations. Letters]. Moscow: Iskusstvo, 1953. (in Russian)